

Вера ПЕТРОВИЋ*

Горан ЈОВАНИЋ*

Универзитет у Београду

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

ЛЕГАЛНИ И ФАКТИЧКИ АСПЕКТИ ЗАТВОРСКЕ КАЗНЕ ПРЕМА ЖЕНАМА

Апстракт: Жене чине релативно мали део затворске популације сваке земље. Удео жена у затворској популацији у свету се креће од 2 до 9%. Релативно ниска заступљеност жена у затворском сиситему, паралелно са високим трошковима одржавања затворског система, разлози су због којих су затвори преваходно дизајнирани у складу са потребама осуђених мушкараца. У преамбули Правила Уједињених нација о поступању са затвореницама и извршењу некустодијалних мера према осуђеним женама из 2010. године, се наводи да су затвори грађени по мери мушкараца, што води занемаривању специфичних потреба жена. Актуелно све се више пажње усмерава на чињеницу да осуђени мушкарци и жене имају другачије потребе током извршења затворске казне, које би требало да буду уважене, како би корективно-рехабилитациони третман био ефективан. Циљ рада је да укажемо на специфичне потребе и неке од проблема са којима се жене суочавају у затворском сиситему.

Кључне речи: *казна затвора, жене, дискриминација, третман.*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Релативно мала заступљеност жена у затворском сиситему, доприноси да њихове потребе за третманом, у затвору и након отпуста, неретко буду занемарене. Већи број студија наглашава разлике између мушкараца и жена на извршењу затворске казне, а које се одражавају на потребе у третману. Раним студијама је апострофирана карактеристика мушкараца која се односи на агресивност, док су жене које су починиле злочине посматране као особе са менталним поремећајима. Такво становиште често је присутно и данас, посебно када се ради о насилним злочинима, јер је уврежено мишљење да жене, за разлику од мушкараца,

---

* Асистент, verapetrovic@fasper.bg.ac.rs

* Ванредни професор, goranjovanic@fasper.bg.ac.rs

нису способне за агресивна и насилна дела.¹ То утиче на даљу изолацију, маргинализацију и дискриминацију жена, како унутар затворског система, тако и након изласка на слободу.² Релативно мала заступљеност жена у затворском систему доприноси да су затвори у великој мери дизајнирани тако да се фокусирају на потребе мушке осуђеничке популације. С тим у вези, у преамбули Правила Уједињених нација о поступању са затвореницама и извршењу некустодијалних мера према женама извршитељкама (тзв. Банкошка правила) из 2010. године, се наводи да су затвори грађени по мери мушкараца, што води занемаривању специфичних потреба жена.³ Неке жене затворенице посебно су рањиве због своје социјалне ситуације и културолошких улога. Оно што посебно разликује осуђене жене од осуђених мушкараца су фактори вазани за физичко, сексуално или психолошко насиље, укључујући насиље у породици, специфичне потребе за здравственом заштитом, одговорност за бригу о деци и/или породицама, те вероватноћа виктимизације након отпуста из затвора и напуштање од стране породице и сродника,⁴ из чега произилазе и разлике у потребама током корективно-рехабилитационог третмана у затвору. Диференцијалне карактеристике осуђених жена, чине да оне представљају посебно рањиву категорију, која има посебне потребе и захтеве у односу на мушку осуђеничку популацију, стога и начин поступања према њима треба да буде родно сензитиван.⁵ Овакво стање пред затворске управе ставља комплексан задатак балансирања између специфичних потреба жена у затвору и затворског система који је превасходно дизајниран према потребама осуђених мушкараца.

Стопа затварања жена се повећава, док затварање мушкараца бележи благи пад или константу. Треба напоменути да су званичне стопе криминалитета жена вероватно и подцењене, јер жене обично чине мање видљива кривична дела, као што је насиље у партнерским односима и

---

¹ L. Saavedra *et al.*, „Men and women’s prisons in the Portuguese press: The gender of punishment“, 21 *Punishment & Society*, 1/2019, 32.

² K. Watt *et al.*, „Imagine if I’m not here, what they’re going to do?—Health-care access and culturally and linguistically diverse women in prison“, 21 *Health Expectations*, 21/2018, 1160.

³ С. Ћопић, Б. Шаћири, „Жене у затвору у Србији: услови за живот осуђеница у Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу“, *Темид*, 2012/4, 24.

⁴ Европски комитет за спречавање мучења, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ), <https://rm.coe.int/16808b642d>, 12. април 2019.

⁵ С. Ћопић, Љ. Стевковић, Б. Шаћири, „Третман и остваривање права осуђеница у Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу“, *Темид*, 2012/4, 46.

злостављање деце.⁶ Већина жена се у затворима налази због ненасилних кривичних дела, а више од 50% њих рецидивира након отпуста.⁷ На основу резултата истраживања које је реализовано са 115 осуђеница из Казнено-поправног завода за жене у Пожаревцу, од укупног броја испитаних жена, 46% се налазило у затвору због кривичног дела убиства. Због кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога било је 16,5% осуђених жена. Њих 13,9% се налазило у затвору због крађе, 12,2% због разбојништва, 5,2% због насиља у породици, 3,5% осуђених жена се налазило у затвору због кривичног дела преваре и 2,6% због трговине људима.⁸ Поједини аутори наводе да жене врше убиства далеко ређе него мушкарци, а онда када их изврше, ређе од мушкараца користе ватрено оружје. Када врше убиства, жене најчешће убијају насилне мужеве или друге чланове породице који су их дуже времена злостављали, или децу.⁹

Имајући у виду чињеницу да се потребе осуђених мушкараца и жена знатно разликују, као и да постоји глобални тренд повећања затворске популације жена, намеће се потреба за уважавањем ових разлика у циљу адекватне процене ризика, капацитета и потреба и примене третмана који су прилагођени женској затворској популацији.

1. УЧЕШЋЕ ЖЕНЕ У УКУПНОЈ СВОТИ ИЗЕЧЕНИХ КАЗНИ ЗАТВОРА

Жене чине релативно мали део затворске популације сваке земље. Удео жена у затворској популацији у свету се креће од 2 до 9%.¹⁰ На пример, до 2014. године у Енглеској и Велсу је било око 4000 жена које су се налазиле на извршењу затворске казне, што чини 5% укупне затворске популације.¹¹ Поједини аутори наводе да жене чине око 7% укупне америчке затворске популације, при чему је више од једне трећине жена

---

⁶ V. de Vogel, M. Bruggeman, M. Lancel, „Gender-Sensitive Violence Risk Assessment: Predictive Validity of Six Tools in Female Forensic Psychiatric Patients“, 46 *Criminal Justice and Behavior*, 2019/4, 533.

⁷ A. Bove, R. Tryon, „The Power of Storytelling: The Experiences of Incarcerated Women Sharing Their Stories“, 62 *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 15/2019, 4816.

⁸ С. Попић, Б. Шаџири, *op cit.* 28.

⁹ В. Николић-Ристановић, С. Константиновић-Вилић, *Криминологија*, Прометеј, Београд, 2018, 233.

¹⁰ I. Kovčo Vukadin, M. Mihoci, „Nasilje u penalnim ustanovama“, 17 *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 1/2010, 341.

¹¹ A. Sutherland, „A propensity score analysis of a community resettlement programme for women prisoners“, 19 *Criminology & Criminal Justice*, 1/2019, 116.

(36%) осуђено за насилне злочине, који обично доводе до дуготрајних казни.¹² Током 2015. године у америчким затворима се налазило 111.000 жена, што чини 7% затвореничке популације.¹³ У 2010. години у Мексику у укупној суми осуђених на затворску казну, налазило се 4,5% жена.¹⁴

Стопе затварања жена расту у време када је стопа затварања мушкарца стабилна или чак и смањена. Од 2000. године број жена у затворима се повећао и до око 50% и тај број расте на свим континентима.¹⁵ На пример, у Канади број осуђених жена је био 9% између 1999. и 2000. године. У периоду између 2008. и 2009. године учешће осуђених на затворску казну се повећао на 12% у укупној осуђеничкој популацији у Канади.¹⁶ Између 2000. и 2010. године, број жена у затворима у САД повећао се за 30,1%, док се број мушкараца у затворима повећао за 19,3%. Између 2010. и 2013. године, број жена затвореница у САД повећао се за 10,8% док је број мушкараца смањен за 4,2%.¹⁷

1.1. Осуђене жене у Републици Србији

На основу података Републичког завода за сататистику за период од 2013. до 2017. године приказали смо учешће жена у укупној суми осуда у Републици Србији.

---

¹² T. Reidy, J. Sorensen, „The Influence of Sentence Length on the Commission of Serious and Violent Prison Infractions by Female Inmates“, 45 *Criminal Justice and Behavior*, 9/2018, 1420.

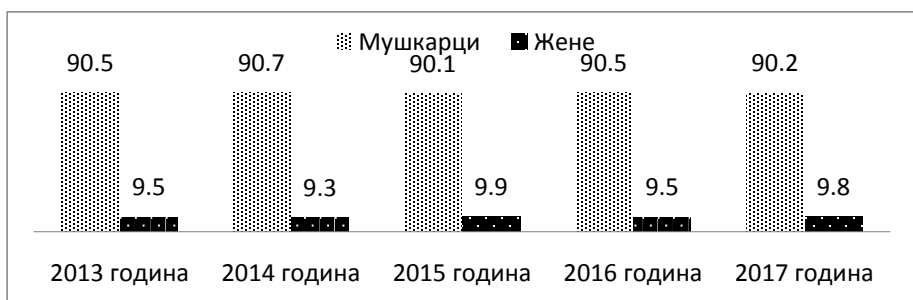
¹³ S. Sered, M. Norton-Hawk, „Women on the Institutional Circuit: A 9-Year Qualitative Study“, 25 *Journal of Correctional Health Care*, 1/2019, 26.

¹⁴ J. Rodríguez, J. Zayas, J. González, „Penitentiary Treatment in Mexico: A Comparison between Men’s and Women’s Situation“, *Open Journal of Social Sciences*, 7/2019, 15.

¹⁵ M. Van Hout, R. Mhlanga-Gunda, „Contemporary women prisoners health experiences, unique prison health care needs and health care outcomes in sub Saharan Africa: a scoping review of extant literature“, 18 *BMC international health and human rights* 1/2018, 2.

¹⁶ R. Ahmed *et al.*, „The impact of homelessness and incarceration on women’s health“, 22 *Journal of Correctional Health Care*, 1/2016, 62.

¹⁷ E. King, S. Tripodi, C. Veeh, „The relationship between severe mental disorders and recidivism in a sample of women released from prison“, 89 *Psychiatric Quarterly*, 3/2018, 718.

Графикон 1 – Осуђена лица у Републици Србији према полу

На основу података приказаних на Графикону 1 запажа се да су у свим посматраним годинама жене заступљене између 9 и 10% у укупној суми осуђених у Републици Србији. Претпоставља се да је број жена осуђених на затворску казну знатно нижи, посебно имајући у виду чињеницу да затворске казне у Републици Србији партиципирају у суми свих изречених кривичних санкција у око једне четвртине случајева.¹⁸

Када се посматрају доступни подаци о флукуацији осуђених и прекршајно кажњених жена, уочава се да су 2007. године на извршење казне затвора примљене 233 жене, 2008. године 232 жене; затим 2009. године је примљено 297 жена на извршење затворске казне; 2010. године 239 жена, а 2011. године 282 жене. Највећи број примљених жена је евидентиран 2012. године, њих 318, док је 2013. године број жена који је примљен на извршење затворске казне износио 295.¹⁹ У периоду од 2007. до 2011. године жене су у просеку чиниле око 2% укупне затворске популације у Републици Србији (што укључује кривично и прекршајно кажњена лица и лица у притвору), односно око 3% укупног броја лица осуђених за кривична дела која су се налазила на извршењу казне затвора.²⁰

¹⁸ В. Петровић, „Изрицање казне затвора у Србији као реакција на злочин“, *Национално и међународно право – Актуелна питања и теме* (ур. О. Јовић-Прлаиновић), Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2017, 115.

¹⁹ Подаци су доступни у годишњим извештајима Управе за извршење кривичних санкција Министарства правде и државне управе РС. <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/izvestaji-i-statistika/>

²⁰ С. Ћопић, Б. Шаћири, *op. cit.* 24.

2. КАРКТЕРИСТИКЕ ЖЕНА КОЈА СЕ НАЛАЗЕ У ЗАТВОРУ

Жене које се налазе у затвору се суочавају са специфичним проблемима по којима се разликују од мушкараца који се налазе на извршењу затворске казне. Услед релативно мале заступљености жена у осуђеничкој популацији, њихове специфичне карактеристике из којих произилазе и специфичне потребе за третманом, неретко бивају занемарене и недовољно истражене. Важно је нагласити да не можемо третмански деловати на ову популацију без сагледавања путева криминализације, као и њихових специфичних потреба по којима се разликују од мушке осуђеничке популације, а према чијим је потребама затворски систем превасходно дизајниран.

Ипак, треба нагласити да су код жена које се налазе на извршењу затворске казне утврђене и поједине потребе за третманом које су карактеристичне и за мушку осуђеничку популацију. Те потребе се превасходно односе на низак образовни статус, незапосленост пре доласка на извршење затворске казне, као и на проблеме са психоактивним супстанцама и проблеме у породичном функционисању.²¹

2.1. Здравствени статус

Жене у затвору имају лошији здравствени статус и код њих постоји три пута већа вероватноћа да имају проблеме са менталним здрављем у односу на жене у општој популацији.²² Поједини аутори наводе да жене у затворима у САД имају значајно већу преваленцију хроничних медицинских и психијатријских проблема у односу на осуђене мушкарце,²³ што се повезује са значајно више трауматских догађаја у прошлости.²⁴ Жене чешће пате од поремећаја личности од мушкараца који се налазе у затвору, код којих се чешће примећују злоупотреба алкохола и дрога или сексуални поремећаји, као што су парафилије или сексуалне дисфункције.²⁵

---

²¹ R. Hornsveld *et al.*, „Violent female offenders compared with violent male offenders on psychological determinants of aggressive behavior“, 62 *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 2/2018, 452.

²² S. Sered, M. Norton-Hawk, „Criminalized women and the health care system: The case for continuity of services“, 19 *Journal of Correctional Health Care*, 3/2013, 166.

²³ S. Sered, M. Norton-Hawk, *op. cit.*, 25.

²⁴ R. Ahmed *et al.*, *op. cit.*, 63.

²⁵ J. Sea, D. Youngs, S. Tkazky, „Sex difference in homicide: comparing male and female violent crimes in Korea“, 62 *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 11/2018, 3410.

Према подацима америчког министарства правде из 2013. године преко 60% жена у затвору, извештава о историји најмање једног проблема менталног здравља у односу на око 40% мушкараца. Наводи се да је код 32% жена у затворима у САД дијагностикована депресија, биполарни поремећај личности и поремећаји из психотичног спектра.²⁶ Поједини аутори наводе да је код око 80% жена у затвору дијагностикован неки од психијатријских поремећаја.²⁷ У 2016. години 74% жена у Масачусетсу је имало проблеме менталног здравља, код 15% су дијагностиковани озбиљни и дуготрајни ментални поремећаји, а 61% жена је било на психотропним лековима.²⁸

Жене са проблемима менталног здравља чешће не желе да учествују или одустају од корективно-рехабилитационог третмана. Ова спремност за учествовање у третману је вишедимензионални концепт који обухвата унутрашње и спољашње елементе. Рад са осуђеницама којима недостаје мотивација за учешће у третману је најчешће неуспешан, а као крајњи исход јавља се рецидивизам.²⁹ Уколико осуђене жене са проблемима менталног здравља не испуњавају критеријуме за премештај у психијатријску или другу здравствену установу, треба усвојити приступ који обухвата помоћ клиничких психолога у осмишљавању индивидуалних програма, укључујући психо-социјалну подршку, саветовање и третман. Недостатак таквих програма може донети пораст броја инцидената везаних за наношење самоповреда и прекомерну употребу продуженог трајања усамљења³⁰, што би се негативно одразило на здравствено стање и рехабилитациони процес осуђенице.

2.2. Искуство виктимизације

Родно насиље је главна категорија анализе када се разматра утицај претходне виктимизације на криминализацију. Насилне партнерске везе и криминал жена су повезани са патријархалним ставовима у оквиру којих се тешко прави диференцијација између улоге жртве и/или преступника.³¹ Такође, у овим ситуацијама бивају угрожени и други сегменти живота

---

²⁶ E. King, S. Tripodi, C. Veeh, *op. cit.*, 718-721.

²⁷ A. Bove, R. Tryon, *op. cit.*, 4816.

²⁸ S. Sered, M. Norton-Hawk, *op. cit.*, 26.

²⁹ A. Nyamathi *et al.*, „Correlates of Treatment Readiness Among Formerly Incarcerated Homeless Women“, 45 *Criminal justice and behavior*, 7/2018, 970.

³⁰ Европски комитет за спречавање мучења, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ), <https://rm.coe.int/16808b642d>, 12. април 2019.

³¹ L. Becerra, J. Serra, „Impact of Partner Violence on Female Delinquency“, 8 *Social Sciences*, 2/2019, 1.

жртве, као што су односи са широм породицом, пословни и социјални односи. Тако, насиље у партнерском односу постаје универзални и вишедимензионални проблем који за последицу може изазвати криминалитет жене.³²

Наводи се да жене које се налазе у затвору чешће имају историју физичког и сексуалног злостављања од жена у општој популацији.³³ Стога се у фокус интересовања наретко ставља криминализација која настаје као последица дугогодишње виктимизације. У студији из 2005. године која се бавила испитивањем менталног здравља жена у затвору, утврђено је да је њих 98% имало претходно искуство трауме, која је повезана са насиљем од стране интимног партнера (71%).³⁴ Кривична дела жена које се налазе у затвору, а које су имале претходно искуство виктимизације, најчешће представљају реакцију на претходно дугугодишње насиље од стране интимног партнера. Ипак, треба имати у виду да ова врста партнерских убистава није честа, те да мушкарци чешће убијају своје партнерке него што жене убијају своје partnere. На глобалном нивоу, партнери су одговорни за скоро 40% убистава које укључују жене жртве, у поређењу са 6% убистава партнера које учине жене. У Аустралији између 2008. и 2010. године 51% жена и 9% мушкараца су убијени од стране интимних партнера.³⁵ Студије наглашавају да жене најчешће врше убиства партнера када је он онеспособљен. У овим ситуацијама, убиства која чине жене су почињена из очаја и као последње средство самоодбране.³⁶ У САД од оних жена које су затворене, више од 35% пријављује физичко, емоционално или сексуално злостављање у детињству. Такође, већина жена је злостављана у неком тренутку свог живота, а 75% њих се може описати као жртва посттрауматског стресног поремећаја.³⁷

Имајући у виду да претходна виктимизација доприноси криминализацији жене, неопходно је приликом процене и утврђивања програма третмана, утврдити факторе који се односе на претходну виктимизацију, те у складу са њима и конципирати третмански процес.

---

³² L. Becerra, J. Serra, *op. cit.* 2.

³³ M. Van Hout, R. Mhlanga-Gunda, *op. cit.* 2.

³⁴ S. Sered, M. Norton-Hawk, *op. cit.* 166.

³⁵ H. Johnson *et al.*, „Intimate femicide: The role of coercive control“, 14 *Feminist Criminology*, 1/2019, 4.

³⁶ J. Sea, D. Youngs, S. Tkazky, *op. cit.* 3409.

³⁷ A. Bove, R. Tryon, *op. cit.* 4816.

2.3. Емоционални проблеми

За жене које се налазе у затвору карактеристично је да доживљавају више интернализираних проблема, за разлику од мушкараца, код којих су присутнији екстернализовани проблеми. За ове жене је карактеристично да бивају жртве стигматизације, стереотипа, означене од стране друштва као девијантне, те стога одбачене од пријатеља, породице и друштва у целини.³⁸ На основу истраживања које је реализовано у Мексику, дошло се до податка да су жене које се налазе у затвору чешће обачене од стране породице, за разлику од мушкараца, који, док су на извршењу затворске казне, добијају подршку од стране брачног партнера, сродника и пријатеља.³⁹

Одлазак на извршење затворске казне у комбинацији са друштвеном стигмом и родним стереотипима, значајно утиче на лични идентитет затворене жене. Долази до развијања осећања кривице, ниског самопоштовања⁴⁰ и негативне слике о себи.⁴¹ Ови проблеми се додатно усложњавају и интензивирају јер жене не могу да испуне своје обавезе као мајка, ћерка, жена или пријатељ. Затворене жене често доживљавају осећај интензивног стреса услед прилагођавања на затворско окружење.⁴²

3. (НЕ)ПРИЛАГОЂЕНОСТ ЗАТВОРСКОГ СИСТЕМА ЖЕНАМА

Имајући у виду заступљеност жена у укупној суми осуђених на казну затвора, не изненађује што су затворски систем и третмански поступци превасходно усклађени са потребама мушкараца, занемарујући потребе осуђених жена које произилазе из биолошких разлика, друштвених улога и искуства. У пракси, оваква неусклађеност затворског система специфичним потребама жена које извршавају казну, ствара бројне потешкоће током боравка у затвору, али и након отпуста.

Имајући то у виду, потребно је женама које се налазе у затвору обезбедити адекватно поступање, које је у складу са њиховим карактеристикама. Стога се јавља неопходност увођења родно специфичних питања у почетне процене које се обављају у пријемним одељењима, како би касније интервенције биле усклађене са

---

³⁸ A. Bove, R. Tryon, *op. cit.* 4816.

³⁹ J. Rodríguez, J. Zayas, J. González, *op. cit.* 18.

⁴⁰ A. Bove, R. Tryon, *op. cit.* 4816.

⁴¹ R. Hornsveld *et al.*, *op. cit.* 452.

⁴² A. Bove, R. Tryon, *op. cit.* 4816.

капацитетима, ризицима и потребама осуђеница.⁴³ Неуважавање специфичних ризика, капацитета и потреба осуђених жена умањује ефекте корективно-рехабилитационог рада.

Док су у затвору жене теже да остварују односе са улогама уз породичног живота, те стварају блиска пријатељства.⁴⁴ Мушкарци у затвору чешће врше насиље и удружују се у затворске банде, зарад различитих интереса.⁴⁵ Не искључује се да и жене у затворима приступају чињењу дисциплинских престапа и насилном понашању, али се наводи да су такве активности које спроводе жене мање опасне у смислу последица које производе по друге осуђене и запослене.⁴⁶ Сматра се да програми који се спроводе према женама у затвору треба да се фокусирају на учење метода успостављања граница, посебно у партнерским односима⁴⁷, као и на побољшање самопоштовања и развијање позитивне слике о себи.⁴⁸

Поједини аутори наглашавају да се стиче утисак да је заврврски систем мање репресиван према женама. Истичу да је фокус превасходно на пружању помоћи женама, а тек секундарно на кажњавању, за разлику од затвора у којима се налазе мушкарци. Ово се посебно односи на затворенице које имају децу, уколико се деца са њима налазе у затвору.⁴⁹ Други истичу да родно засноване интервенције жене стављају у неравноправан положај у односу на мушке затворенике. Овакви, родно засновани програми жене посматрају у светлу њихове традиционалне улоге жене, где се од жена очекује да буду брижне, одговорне, емоционалне. Стога знаци „мушког понашања“ присутни код жена бивају процењивани као патолошки, а жене у затвору за такве акте бивају дисциплински кажњаване, док би се такво понашање код мушких затвореника некада и толерисало.⁵⁰ На основу истраживања дисциплинских престапа осуђених у Тексасу закључено је да је већина дисциплинских престапа које врше жене мање озбиљна од оних које

---

⁴³ Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/05/assessment-of-the-situation-of-women-in-the-criminal-justice-system-in-viet-nam>, 11. април, 2019.

⁴⁴ I. Kovčo Vukadin, M. Mihoci, *op. cit.* 341.

⁴⁵ R. Trammell *et al.*, „Doing gender as self-improvement: An exploration of how incarcerated men and women interpret the advice from prison employees“, 13 *Feminist Criminology*, 5/2018, 518.

⁴⁶ T. Reidy, J. Sorensen, *op. cit.* 1421.

⁴⁷ R. Trammell *et al.*, *op. cit.*, 517.

⁴⁸ A. Bove, R. Tryon, *op. cit.* 4817.

⁴⁹ S. Sered, M. Norton-Hawk, *op. cit.* 27.

⁵⁰ T. Kolind, J. Bjonness, „The right way to be a woman’: Negotiating femininity in a prison-based drug treatment programme“, 21 *Punishment & Society*, 1/2019, 108.

врше мушкарци. Ипак и поред тога, дисциплински преступи које чине жене се озбиљније кажњавају, јер се одређена правила понашања стриктно примењују и поштују у женским затворима, али се игноришу у мушким затворима.⁵¹

4. ИНСТРУМЕНТИ ПРОЦЕНЕ РИЗИКА

У досадашњој пеналној пракси, уважавајући факторе за које је истраживањима утврђено да су повезани на вероватноћом чињења кривичних дела, развијени су бројни инструменти којима се процењује ризик криминалног рецидивизма. Адекватна процена ризика пружа смернице за управљање ризиком и даљи корективни рад, стога је од велике важности и за осуђене, али и за друштво у целини. Иако је остварен велики напредак у области процене ризика рецидивизма, мора се нагласити да је већина тих инструмената дизајнирана на основу истраживања о факторима ризика, која су примарно обављена на мушкој осуђеничкој популацији. Остаје питање колико се ова сазнања могу генерализовати на жене, чија се социјализација и животна искуства пре затвора разликују од мушкараца. Такође, поставља се питање да ли би могуће разлике у факторима ризика рецидивизма резултирале различитим програмима третмана за мушкарце и жене.

На основу бројних метааналитичких студија, Ендруз и Бонта су закључили да осам фактора предвиђају будуће криминално понашање. Ових осам фактора аутори су поделили у две групе: „Велика четири” (Big Four) и „Скромна четири” (Modest Four). Прва група укључује: историју криминалног понашања, антисоцијални образац личности, антисоцијалне ставове и антисоцијалне пријатеље. Ови фактори су се показали као најбољи предиктори будућег криминалног понашања. Друга група укључује: породичне факторе, образовање и рад, слободно време и злоупотребу психоактивних супстанци. Наводи се да су ови фактори у мањој мери повезани са криминалним рецидивизмом.⁵² Ових осам фактора чине саставне елементе готово свих инструмената процене ризика рецидивизма.

С друге стране постоје и поједини фактори ризика за које се сматра да могу бити од утицаја само код женске осуђеничке популације, као што су трауматска искуства, претходна виктимизација, рана трудноћа, проституција.⁵³ Поред тога, постоје и одређени заштитни фактори који су се показали значајним код жена, као што су: блиске породичне везе,

---

⁵¹ I. Kovčo Vukadin, M. Mihoci, *op. cit.* 342.

⁵² R. Hornsveld *et al.*, *op. cit.* 451.

⁵³ V. de Vogel, M. Bruggeman, M. Lancel, *op. cit.* 2.

позитивни друштвени односи, финансије, религиозност и самоефикасност.⁵⁴

На узорку од 1.030 мушкараца и 500 америчких затвореница, утврђено је да су затворенице пријављивале чешћа искуства сексуалног злостављања и родитељске физичке агресије у односу на мушкарце. Међутим, резултати појединих истраживања указују да злостављање у детињству није имало никаквог утицаја на укупни рецидивизам ни за жене ни за мушкарце. Претпоставља се да злостављање, као фактор ризика, може бити апсорбовано кроз алтернативне предикторе ризика, као што је злоупотреба супстанци, али знање о претходној виктимизације је и даље од вредности у спровођењу корективног третмана.⁵⁵

Анализирајући неке од инструмената процене ризика, који се примењују у пеналној пракси, запажа се да они не процењују све факторе ризика специфичне за жене преступнице. Неки од њих су: историја виктимизације и злостављања, ментални проблеми, самопоштовање, самопоуздање, дисфункционални породични односи и фактори родитељства.⁵⁶ Неколико студија је утврдило мању предиктивну валидност за жене него за мушкарце Инструмента за клиничку процену и управљање историјским факторима ризика (The Historical-Clinical-Risk Management-20 – HCR-20). Испитивањем предиктивне валидности Контролне чеклисте за психопатију (Psychopathy Checklist – PCL) добијени су неконзистентни резултати по питању предиктивности ризика насиља у женској осуђеничкој популацији.⁵⁷

Пракса да се родно специфичне процене ризика не користе у пеналној пракси може се приметити и у Републици Србији. Од 2013. године, на основу Директиве Министарства правде и државне управе⁵⁸ у затворима код нас се користе два инструмента процене ризика рецидивизма (шира у ужа верзија OASys инструмента, за осуђене на затворску казну до три године и преко три године). Процена ризика која се добија применом наведених инструмената се базира на факторима ризика за које је бројним истраживањима потврђено да представљају

---

⁵⁴ *Ibid*, 3.

⁵⁵ R. Hornsveld *et al.*, *op. cit.* 453.

⁵⁶ R. Hornsveld *et al.*, *op. cit.* 452.

⁵⁷ V. de Vogel, M. Bruggeman, M. Lancel, *op. cit.* 4.

⁵⁸ Директива Министарства правде и државне управе Републике Србије. (2013). Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица. (Бр. 110-00-1/13-03). Министарство правде и државне управе, Управа за извршење кривичних санкција. www.uiks.gov.ra/images/Direktiva_24.02.2013.pdf, 10 март, 2019.

предикторе будућег криминалног понашања.⁵⁹ Међутим инструменти не садрже родно специфичне факторе ризика, карактеристичне за осуђене жене. У складу са принципима ефективних интервенција (Risk-Need-Responsivity), потенцијални проблем који може настати применом инструмената процене који не садрже родно специфичне факторе ризика јесте неадекватна процена, што би допринело конципирању и примени третмана који није у складу са процењеним ризицима, капацитетима и потребама осуђенице. Као крајњи исход такве процене и третманског процеса, рецидивизам, бива учестала појава.

Иако постоје мишљења да нема разлога заузимати став да инструменти процене ризика треба да буду родно специфични, јер већина фактора ризика рецидивизма јесте значајна и за мушкарце и жене (претходно насилно понашање, године када је први пут учињено кривично дело, злоупотреба супстанци)⁶⁰, ослањајући се на студије који показују нижу предиктивну валидност појединих инструмената на женској осуђеничкој популацији, мишљења смо да за потребе процене ризика рецидивизма осуђеница треба конструисати родно специфичне инструменте или у већ постојеће инструменте уврстити додатна питања која циљају ризичне факторе карактеристичне за женску осуђеничку популацију.

5. УСЛОВИ И СПЕЦИФИЧНОСТИ ИЗВРШЕЊА ЗАТВОРСКЕ КАЗНЕ ПРЕМА ЖЕНАМА

Дуго нису постојале посебне установе у којима би жене извршавале затворске казне, стога су оне смештане у посебним одељењима у оквиру затвора за мушкарце. Недостатак капацитета или одговарајућих специјализованих објеката за жене и захтеви за одвојеним смештајем различитих категорија могу резултовати тиме да поједине жене на дужи период времена буду подвргнуте непотребно рестриктивном режиму, или режиму сличном самици.⁶¹ С друге стране, поједини затворски системи се суочавају и са проблемима везаним за осуђене жене изузетно високог ризика, због непостојања затвора максималне безбедности за њих.⁶²

---

⁵⁹ Г. Јованић, В. Петровић, „Условно отпуштање у пракси окружног затвора и надлежних судова“, 16 *Специјална едукација и рехабилитација*, 1/2017, 114.

⁶⁰ V. de Vogel, M. Bruggeman, M. Lancel, *op. cit.* 2.

⁶¹ Европски комитет за спречавање мучења, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ), <https://rm.coe.int/16808b642d>, 12. април 2019.

⁶² J. Rodríguez, J. Zayas, J. González, *op. cit.* 18.

Неретко се дешава да се затвори за жене смештају унутар зидина, у застарелој затворској архитектури, која је у директној вези са контролом и мерама обезбеђења које су несразмерне друштвеној опасности осуђеница. Таква ситуација настоји се оправдати малим бројем осуђених жена у односу на број осуђених мушкараца и одсуством финансијских средстава да се улаже у изградњу и реконструкцију затвора за жене. Затворске грађевине које карактерише максимално или средње обезбеђење (али ближе максималном него минималном обезбеђењу) представљају правило када се ради о затворима за жене.⁶³ Оваква ситуација је уједно у супротности са принципима ефективних интервенција, јер се ниво надзора и интензитет контроле несразмерно примењује према нискоризичним осуђеницама.⁶⁴

Жене у затвору би требало да имају приступ свеобухватном програму сврсисходних активности (рад, обука, образовање и спорт) као и мушкарци. Женама затвореницама често се нуде активности које се сматрају “одговарајућим” за њих (као што је шивење или ручни рад).⁶⁵ Такође, због оскудног броја установа у којима жене могу извршавати казну затвора, оне се често налазе далеко од својих домова. Чињеница просторне удаљености од породице онемогућава адекватан контакт мајки са децом и другим члановима породице, што доприноси проблемима у прилагођавању институцији.⁶⁶ Одвајање од деце може имати штетне ефекте и на децу. Законским нормама у Републици Србији дефинисано да осуђени имају право на посете. Међутим, не постоји разлике у овом праву у односу на осуђене мушкарце и жене. Стога се оправдано намеће потреба да се у законске прописе унесу измене у правцу сепаратно дефинисаних права осуђених мајки на посете деце.

Према Закону о извршењу кривичних санкција, осуђена лица извршавају затворску казну у четири могућа режима (отвореног,

---

⁶³ В. Николић-Ристановић, „(Без) смисао казне затвора или ка феминистичкој анализи казне“, 2 Женске студије, 3/1995, <https://www.zenskestudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-2-3/260-bez-smisao-kazne-zatvora-ili-ka-feministickej-analizi-kazne>, 07. април 2019.

⁶⁴ Г. Јованић, В. Жунић-Павловић, „Примена принципа ризика, потреба и респонзивности у пеналном третману сексуалних преступника“, *Универзално и особено у праву* (ур. О. Вујовић), Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2018, 118.

⁶⁵ Европски комитет за спречавање мучења, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ), <https://rm.coe.int/16808b642d>, 12. април 2019.

⁶⁶ I. Kovčo Vukadin, M. Mihoci, *op. cit.* 341.

полуотвореног, затвореног и затвореног типа са посебним обезбеђењем).⁶⁷ Како је број особа женског пола које извршавају затворску казну у Републици Србији релативно мали, није могуће извршити њихову класификацију у поменуте режиме извршења. Стога је Казнено-поправни завод за жене у Пожаревцу једина установа у Републици Србији у којој се извршава казна затвора и казна малолетничког затвора изречена женама. Зграда, у којој осуђене жене и данас извршавају затворску казну је саграђена 1874. године.⁶⁸

Према Закону о извршењу кривичних санкција, Казнено-поправни завод за жене је установа полуотвореног типа.⁶⁹ Зграда затвора је ограђена високим зидом, што се сматра проблематичним, јер одаје утисак затвора затвореног, а не полуотвореног типа, како је нормативно предвиђено.⁷⁰ У овом затвору су смештене све осуђене жене, без обзира на врсту учињеног дела, процењен ризик, дужину изречене затворске казне и године старости. Оправдање за оваквav смештај жена се налази у чињеници да услед мале заступљености жена у затворском сиситему, једино овакав начин извршења омогућава организацију третманских активности које су примерене њиховим специфичним карактеристикама. Када се имају у виду кривична дела која врше жене, посебно околности под којима их врше, и лична обележја просечне осуђенице, поједини аутори истичу да су отворене установе као и третман базиран на оспособљавању за живот на слободи, прави облик реаговања на њихово криминално понашање.⁷¹ У оквиру таквих, отворених затвора у којима би казне извршавале осуђене жене, било би могуће организовати затворена одељења за осуђене жене високог ризика.

---

⁶⁷Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС - „Службени гласник Републике Србије“, бр. 55/2014, чл. 14

⁶⁸ Д. Милорадовић, „Антрополошко виђење жена са маргина друштва – осуђенице женског затвора у пожаревачком казненом заводу у 19. веку“, 7 *Годишњак историјског архива Пожаревац*, 7/2018, 166.

⁶⁹Закон о извршењу кривичних санкција – ЗИКС - „Службени гласник Републике Србије“, бр. 55/2014, чл. 13

⁷⁰ М. Поповић, *Затворенице, Албум женског одељења пожаревачког казног завода (1989)*, Лагуна, Београд, 2017, 260.

⁷¹ В. Николић-Ристановић, „(Без) смисао казне затвора или ка феминистичкој анализи казне“, 2 *Женске студије*, 3/1995, <https://www.zenskstudie.edu.rs/izdavastvo/elektronska-izdanja/casopis-zenske-studije/zenske-studije-br-2-3/260-bez-smisao-kazne-zatvora-ili-ka-feministickej-analizi-kazne>, 07. април 2019.

6. ПРОБЛЕМИ НАКОН ОТПУСТА

Осуђене жене се суочавају са низом проблема, који трају од извршења кривичног дела, настављају се у затвору, а интензивирају у периоду реинтеграције у друштвену заједницу након отпуста. Нека родно специфична питања за успешну реинтеграцију укључују: мање економске могућности, различите здравствене проблеме, веће стопе менталних поремећаја, веће стопе претходне виктимизације и различите породичне одговорности.⁷²

Након отпуста, жене ће, више него мушкарци, бити изложене дискриминацији и стигматизацији.⁷³ Поред тога, историја виктимизације, економска и социјална маргинализација, бескућништво и здравствени проблеми, који престављају и околности које су допринеле примарном криминалитету жена, отежавају процес реинтеграције.⁷⁴ Неретко су ове жене одбачене од стране породице и сродника и суочавају се са губитком родитељског права. Уколико дође до прекида партнерског односа, наступају и бројне економске, социјалне и правне потешкоће.⁷⁵ Суочавају се са проблемом проналаска смештаја, запослења⁷⁶, наступају покушаји враћања старатељства над децом. Сматра се да је поновно успостављање, јачање и одржавање веза са члановима породице, посебно са децом, од суштинске важности за жене након извршења затворске казне.⁷⁷ Одржавање контакта и подршка породице док су у затвору може имати важну улогу и након отпуста. Интервјуи са затвореницама у САД (Илиноис) откривају да су породичне посете изузетно важне за жене, да представљају израз подршке. Жене које нису добијале посете су наводиле да је одсуство посета један од најтежих аспеката извршења затворске казне.⁷⁸

---

⁷² E. King, S. Tripodi, C. Veeh, *op. cit.* 720.

⁷³ Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/05/assessment-of-the-situation-of-women-in-the-criminal-justice-system-in-viet-nam>, 11. април, 2019.

⁷⁴ K. Barrick, P. Lattimore, C. Visher, „Reentering women: The impact of social ties on long-term recidivism“, 94 *The Prison Journal*, 3/2014, 281.

⁷⁵ Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/05/assessment-of-the-situation-of-women-in-the-criminal-justice-system-in-viet-nam>, 11. април, 2019.

⁷⁶ A. Nyamathi *et al.*, *op. cit.* 971.

⁷⁷ Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam, <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/05/assessment-of-the-situation-of-women-in-the-criminal-justice-system-in-viet-nam>, 11. април, 2019.

⁷⁸ K. Barrick, P. Lattimore, C. Visher, *op.cit.* 282.

Поједини аутори наводе да се жене након отпуста примарно фокусирају на проблеме становања (71,9%), злостављања које су раније преживеле (69,2%), као и на обезбеђивање финансијске поршке (60,8%). Потребе које постоје код бивших осуђеница, а које оне сматрају мање значајним се односе на здравствене проблеме (25,1%) и проблеме са менталним здрављем (6,7%).⁷⁹

7. ЗАКЉУЧАК

Како се на извршењу затворске казне налази мањи број жена у односу на мушкарце, затворски систем је превасходно прилагођен потребама осуђених мушкараца. Иако жене у затворима имају специфичне потребе по којима се разликују од осуђених мушкараца, и даље не постоје адекватна решења на који начин одговорити на њих. Извршење затворске казне у грађевинама које карактерише максимално или средње обезбеђење (али ближе максималном него минималном обезбеђењу) и неразвијени или недовољно развијени инструменти процене ризика који не уважавају родно специфичне факторе ризика рецидивизма, остављају простора да се постави питање колико било какав третмански процес са овом категоријом може бити ефикасан. Иако се стопа затварања жена повећава, још увек осуђене жене представљају маргинализовану и дискриминисану групу у оквиру затворског система. Стога је неопходно предузети активности у циљу уважавања њихових специфичних потреба, те прилагођавања затворског система у што већој мери овој осуђеничкој популацији.

ЛИТЕРАТУРА

Ahmed, R. A., Angel, C., Martell, R., Pyne, D., Keenan, L. „The impact of homelessness and incarceration on women’s health“, 22 *Journal of Correctional Health Care*, 1/2016, 62-74.

Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam, Преузето са <http://asiapacific.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/05/assessment-of-the-situation-of-women-in-the-criminal-justice-system-in-viet-nam>.

Barrick, K., Lattimore, P. K., Visher, C. A. „Reentering women: The impact of social ties on long-term recidivism“, 94 *The Prison Journal*, 3/2014, 279-304.

---

⁷⁹ R. Ahmed *et al.*, *op.cit.* 64.

Becerra, L. A., Serra, J. C. „Impact of Partner Violence on Female Delinquency“, 8 *Social Sciences*, 2/2019, 1-16.

Bove, A., Tryon, R. „The Power of Storytelling: The Experiences of Incarcerated Women Sharing Their Stories“ 65 *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 15/2018, 4814-4833.

De Vogel, V., Bruggeman, M., Lancel, M. „Gender-Sensitive Violence Risk Assessment: Predictive Validity of Six Tools in Female Forensic Psychiatric Patients“, 46 *Criminal Justice and Behavior*, 4/2019, 528–549.

Hornsveld, R. H., Zwets, A. J., Leenaars, E. P. E., Kraaimaat, F. W., Bout, R., Lagro-Janssen, T. A. L., Kanters, T. „Violent female offenders compared with violent male offenders on psychological determinants of aggressive behavior“, 62 *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 2/2018, 450-467.

Johnson, H., Eriksson, L., Mazerolle, P., Wortley, R. „Intimate femicide: The role of coercive control“, 14 *Feminist Criminology*, 1/2019, 3-23.

King, E. A., Tripodi, S. J., Veeh, C. A. „The relationship between severe mental disorders and recidivism in a sample of women released from prison“, 89 *Psychiatric Quarterly*, 3/2018, 717-731.

Kolind, T., Bjønness, J. „The right way to be a woman’: Negotiating femininity in a prison-based drug treatment programme“, 21 *Punishment & Society*, 1/2019, 107-124.

Kovčo Vukadin, I., Mihoci, M. „Nasilje u penalnim ustanovama“, 17 *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 1/2010, 333-367.

Nyamathi, A. M., Salem, B. E., Ekstrand, M., Yadav, K., Le, Y., Oleskowicz, T., Shin, S. S. „Correlates of Treatment Readiness Among Formerly Incarcerated Homeless Women“, 45 *Criminal justice and behavior*, 7/2018, 969-983.

Reidy, T. J., Sorensen, J. R. „The Influence of Sentence Length on the Commission of Serious and Violent Prison Infractions by Female Inmates“, 45 *Criminal Justice and Behavior*, 9/2018, 1420-1434.

Rodríguez, J. H., Zayas, J. V. González, J. „Penitentiary Treatment in Mexico: A Comparison between Men’s and Women’s Situation“, *Open Journal of Social Sciences*, 7/2019, 13-26.

Saavedra, L., Seixas, E. C., Cameira, M., Silva, A. M. „Men and women’s prisons in the Portuguese press: The gender of punishment“, 21 *Punishment & Society*, 1/2019, 28-46.

Sea, J., Youngs, D., Tkazky, S. „Sex difference in homicide: comparing male and female violent crimes in Korea“, 62 *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 11/2018, 3408-3435.

Sered, S., Norton-Hawk, M. „Criminalized women and the health care system: The case for continuity of services“, 19 *Journal of Correctional Health Care*, 3/2013, 164-177.

Sered, S., Norton-Hawk, M. „Women on the Institutional Circuit: A 9-Year Qualitative Study“, 25 *Journal of Correctional Health Care*, 1/2019, 25-36.

Sutherland, A. „A propensity score analysis of a community resettlement programme for women prisoners“, 19 *Criminology & Criminal Justice*, 1/2019, 115-132.

Trammell, R., Wulf-Ludden, T., Pyfer, N., Jakobitz, E., Mullins-Orcutt, J., Nowakowski, K. „Doing gender as self-improvement: An exploration of how incarcerated men and women interpret the advice from prison employees“, 13 *Feminist Criminology*, 5/2018, 516-542.

Van Hout, M. C., & Mhlanga-Gunda, R. „Contemporary women prisoners health experiences, unique prison health care needs and health care outcomes in sub Saharan Africa: a scoping review of extant literature“, 18 *BMC international health and human rights*, 1/2018.

Watt, K., Hu, W., Magin, P., Abbott, P. „Imagine if I'm not here, what they're going to do?“—Healthcare access and culturally and linguistically diverse women in prison“, 21 *Health Expectations*, 6/2018, 1159-1170.

Директива Министарства правде и државне управе Републике Србије. (2013). Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица. (Бр. 110-00-1/13-03). Министарство правде и државне управе, Управа за извршење кривичних санкција. Преузето са www.uiks.gov.ra/images/Direktiva_24.02.2013.pdf.

Европски комитет за спречавање мучења, нељудског и понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ). Преузето са <https://rm.coe.int/16808b642d>.

Закон о извршењу кривичних санкција „Службени гласник Републике Србије“, број 55/2014.

Јованић, Г., Петровић, В. „Условно отпуштање у пракси окружног затвора и надлежних судова“, 16 *Специјална едукација и рехабилитација*, 1/2017, 95-122.

Јованић, Г., Жунић-Павловић В., „Примена принципа ризика, потреба и респонзивности у пеналном третману сексуалних преступника“, *Универзално и особено у праву (ур. О. Вујовић)*, Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2018, 115-138.

Милорадовић Д. „Антрополошко виђење жена са маргина друштва – осуђенице женског затвора у пожаревачком казненом заводу у 19. веку“, 7 *Годишњак историјског архива Пожаревац*, 7/2018, 162-174.

Николић-Ристановић, В. „(Без) смисао казне затвора или ка феминистичкој анализи казне“, 2 *Женске студије*, 3/1995.

Николић-Ристановић, В., Константиновић-Вилић, С., *Криминологија*, Прометеј, Београд, 2018.

Петровић, В., „Изрицање казне затвора у Србији као реакција на злочин“, *Национално и међународно право – Актуелна питања и теме* (ур. О. Јовић-Прлаиновић), Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2017, 111-130.

Поповић, М., *Затворенице, Албум женског одељења пожаревачког казног завода (1989)*, Лагуна, Београд, 2017.

Ђопић, С., Стевковић, Л., Шаћири, Б. „Третман и остваривање права осуђеница у Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу“, *Темида*, 4/2012, 45-73.

Ђопић, С., Шаћири, Б. „Жене у затвору у Србији: услови за живот осуђеница у Казнено-поправном заводу за жене у Пожаревцу“, *Темида*, 4/2012, 23-44.

Vera PETROVIC

Goran JOVANIĆ, Ph.D

Associate Professor, University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

LEGAL AND FACTUAL ASPECTS OF PRISON SENTENCES FOR WOMEN

Summary

Women make up a relatively small portion of prison population of any country. Ratio of women in prison community rates between 2 and 9%. Relatively low presence of women in prison system, along with high prison system maintenance costs, are the reasons as to why prisons are predominantly designed satisfy the needs of incarcerated men. The preamble of the United Nation Rules for the Treatment Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders from 2010 states that prisons have been designed to conform to the needs of men, which results in specific needs of women being neglected. Presently, an increasing amount of attention has been focused on the fact that convicted men and women have different necessities in the course of their prison sentence serving, and that those necessities should be acknowledged in order for the correction and rehabilitation treatment to be effective. The aim of this work is to indicate the specific needs and some of the issues women face in prison system.

Key words: *prison sentence, women, discrimination, treatment.*